

TEMA BROJA:

TRANZICIJA I INTEGRACIJA

- ❖ Balkan i EU – Pogled iz budućnosti
- ❖ Lisabonska strategija rasta i zaposlenosti
- ❖ Izveštaj EBRD-a za 2004: Zastoj u reformama
- ❖ Novi evropski programi pomoći Zapadnom Balkanu
- ❖ To nije evropski: Sprečavanje slobodne trgovine

V. STANKOVSKI

Srbija i Hrvatska

„Budućnost Hrvatske, budućnost SCG je u zajedničkoj Evropi koja se ujedinjuje. Evropa je imala veoma tešku istoriju obilježenu međusobnim ratovima, tragedijama, dominacijama jednih nad drugima, borbom za teritorije. Ako je nešto u biti evropskog ujedinjenja, onda je to da se ta prošlost, koja je bila teška i krvava, prevaziđe i zato projekat Ujedinjene Evrope ne može biti završen bez Hrvatske, SCG, Makedonije i Bosne i Hercegovine.“ (**Ivo Sanader**, premijer Hrvatske, u prvoj poseti Beogradu, „Pobjeda“, 16. 11. 2004)

„Srbi i Hrvati ponovno žele živjeti u istoj državi, samo se ovoga puta glavni grad neće zvati Beograd već Bruxelles, najkraći je sažetak državnčkog susreta premijera Ive Sanadera i predsjednika Srbije

i Crne Gore Svetozara Marovića. Obojica sugovornika složili su se da je razdoblje rata za nama, odnosno da 'normalizacija odnosa nema alternative'. Sudbine su nam vezane, jer 'što prije Hrvatska ude u evropske i euroatlantske integracije, to će prije uciniti i SICG'. (...) sve ono što nismo bili u stanju riješiti sami za zajedničkog života, pa čak se ni civilizirano rastati, moramo ostvariti u ponovljenoj braku, ovoga puta pod budnom paskom Velike Mame Evrope. (...) Za nama su golema kosturnica, stotine tisuća tjelesno i duhovno obogaljenih, raseljenih, nestalih. Siromašniji smo za milijarde i milijarde dolara, a bogatiji za polja koja nisu zasađena žitom već minama i tajkune koji su isisali i ono malo krvi koje nam je nakon rata preostalo.“ (komentar riječkog „Novog lista“, prenet u „Danasu“, 17. 11. 2004)

Šta će EU uraditi povodom SCG?

„Crna Gora nije u stanju da iskoristi sve prednosti modela duplog kolosijeka, jer neispunjavanje uslova od strane Srbije u saradnji sa Haškim tribunalom, reformom vojske, postaje prepreka bržem i ukupnom crnogorskom putu ka Evropskoj uniji i Partnerstvu za mir. (...) Ne treba dodatno kažnjavati Srbiju, već je mnogo bolje za ukupni region, pa i za same Srbiju i Crnu Goru, da se dozvoli Crnoj Gori, kao strani koja nije odgovorna za zaostajanje u procesu evro-atlantskih integracija, da se uključi u program Partnerstvo za mir.“ (**Miodrag Vlahović**, ministar spoljnih poslova Crne Gore, „Pobjeda“, 6. 11. 2004)

„U ovom trenutku ne može da postoji 'dvostruki kolosek' za Crnu Goru i Srbiju u pogledu priključenja NATO programu Partnerstvo za mir. Državna zajednica je realnost i mora biti jedan kolosek. Ako odlučite drugačije u budućnosti, onda je to nešto o čemu će se kasnije razmišljati.“ (**Majkl Polt**, ambasador SAD u SCG, „Večernje novosti“, 13. 11. 2004)

„Ovakva zajednica otvara prostor da se jedna članica često oseća taocem one druge, što opterećuje međusobne odnose i što se kosi sa onim što je gotovo prvi princip proširivanja Evrope: a to je da se, po principu regate, Evropi pridružuje svako onom brzinom kojom je u stanju da usvaja evropske standarde. Crna Gora je ta koja nudi koncept saveza samostalnih država, ali ne potencira samo ona pitanje svoje samostalnosti. I Srbija ključni kapacitet odgovornosti za svoju budućnost čuva u svojim rukama – i kada je u pitanju budžet, i kada je u pitanju poreski i carinski sistem, bezbjednost, pa ako hoćete i kada su u pitanju evropski poslovi. Stoga mislim da bi delotvornije bilo i za Srbiju i za Crnu Goru da suštinu, koju već imamo, upodobimo sa formom i da od državne zajednice, kakva je sada, nastane savez dvije nezavisne, međunarodno priznate države, koje nose potpun kapacitet odgovornosti za svoju evropsku budućnost.“ (**Milo Đukanović**, predsednik Vlade Crne Gore, „Politika“, 31. 10. 2004)

„Evropska unija će u sporu Crne Gore i Srbije unutar državne zajednice od mogućnosti razdruživanja ili zajednice nezavisnih država optirati za drugu varijantu, s obzirom da je na njoj i Podgorica. Onda će uslijediti jedan pritisak na Beograd da prihvati tu opciju ili će jednostavno dovesti u pitanje dalje razgovore oko Kosova.“ (**Dr Dušan Janjić**, direktor Foruma za etničke odnose, „Pobjeda“, 11. 11. 2004)

„Budućnost Srbije je u Evropi i Evropskoj uniji. Tim pre, jer Amerika ne namerava da ostane na Balkanu i rešava tamošnje političke i bezbednosne probleme. Pristupanje Srbije NATO-u, kao skupoj i proćerdanoj zaostavštini, ne donosi joj ništa što već ne bi dobila prijemom u EU. Iskustva njenih suseda to najbolje potvrđuju.“ (**Prof. Stiven Mejer**, Univerzitet za nacionalnu odbranu, SAD, „Politika“, 16. 11. 2004)

A ko je mlada?

„Članstvo u Evropskoj uniji najčešće se pogrešno poredi s diplomiranjem. Ljudi misle da je to kao na univerzitetu – učiš, učiš, položiš ispit i dobiješ diplomu za ceo život, ali nije tako. Ono više podseća na stupanje u brak. Prvo se verite, pa venčate, pa se spoje dve porodice i, ako zabrljate, uvek ima neko ko će vas podsetiti na to. A u slučaju SCG, mi još ne znamo ni ko je mlada!“ (**Tarja Halonen**, predsednica Finske, u zajedničkom obraćanju novinarima posle susreta s predsednikom SCG Svetozarom Marovićem, Tanjug, 17. 11. 2004).

O Kosovu

„Za rešavanje pitanja standarda, decentralizacije i statusa potrebni su pregovori. Zato predlažemo sazivanje međunarodne konferencije o Kosovu i Metohiji u Beču 21. novembra 2005. na Arandelovdan. Na konferenciji bi se postigao Sporazum o načinu zaštite manjinskih prava, decentralizaciji, entitetima, prelaznom suverenitetu i kolektivnoj bezbednosti.“ (**Miroljub Labus**, potpredsednik Vlade Srbije, „Politika“, 6. 11. 2004)

„A kad se govori o našoj integraciji (zajedno sa Crnom Gorom) u Evropsku uniju, onda bi trebalo isticati da ne mora sva Srbija na isti način i istom brzinom da se pridružuje EU-u. Drugim rečima, njena smanjena autonomna pokrajina Kosmet mogla bi da bude ostavljena po strani sve dok ne obezbedi ljudska, građanska i nacionalna prava i na ostale načine ne funkcioniše po pravilima civilizovane Evrope.“ (**Prof. Svetozar Stojanović**, predsednik Srpsko-američkog centra, „Politika“, 15. 11. 2004)

„Kosovu bi trebalo obezbediti neku vrstu nezavisnosti. Ja se zalažem za uslovnu nezavisnost, pod protektoratom EU. Na kraju krajeva, i Kosovo i Srbija i Crna Gora postaću članovi Evropske unije, gde mogu sarađivati u mnogim oblastima. Srbi su svesni da je Kosovo unutar Srbije kao neka vrsta kancera i zato smatram da Srbija treba da odstrani taj tumor, jer će joj biti lakše da pronađe put ka Evropskoj uniji bez Kosova kao problema, koje će stalno opterećivati Srbiju sve dok je Kosovo u njenom sastavu.“ (**Doris Pak**, poslanik Evropskog parlamenta, „Danas“, 15. 11. 2004)

„Oslobađajmo Srbiju od Kosova. Odbranimo Srbiju od varvarske albanizacije. Ubeđujmo vladu Evropske unije da na Kosovu i Metohiji radi protiv Evrope, a vladu Sjedinjenih Država Amerike da na Kosovu i Metohiji ne radi za sebe.“ (**Dobrica Ćosić**, pisac, „Večernje novosti“, 5. 11. 2004)

Tranzicija i integracija

Za nas i slične nama, koji kaskamo i u tranziciji i u integraciji, nema mnogo dilema oko redosleda koraka: samo nas uspešna tranzicija vodi u uspešnu evroatlantsku integraciju, ali ne bez prethodno rešenih ustavnih, političkih i bezbednosnih pitanja

PIŠE:
DR JOVAN TEOKAREVIĆ

Teško da bi se danas u Evropi mogle naći reči koje se češće upotrebljavaju od termina tranzicija i integracija. Njihovi sadržaji se različito tumače, ali se neretko koriste i kao sinonimi, naročito u slučaju bivših komunističkih zemalja.

Iz jednog u drugi sistem: U najopštijem smislu, tranzicija se smatra skupom promena u pravu, politici i ekonomiji zemalja iz ove grupe, kojima se država transformiše iz prethodnog komunističkog u neki drugi sistem. Kako god da nazovemo taj novi sistem, tranzicija je prelaz iz odsustva prava u stanje gde se ono sve više poštuje, iz nedemokratskog u demokratski politički režim i iz netržišne u tržišnu privredu. Popularno rečeno, u toku prošlih deceniju i po od simboličnog početka napuštanja komunizma rušenjem Berlinskog zida, dvadeset sedam evroazijskih država pokušava da umesto komunizma izgradi demokratski kapitalizam.

U stvari, većina njih je ovo već uradila, to jest konsolidovala pravne, političke i ekonomske promene u toj meri da su one postale manje-više nepovratne. Novi sistemi su postali "jedina igra u gradu", kao što se obično kaže. To ne znači da su procesi o kojima govorimo zauvek završeni, niti da se sistemi neće dalje menjati u budućnosti (i ne uvek u istom pravcu u različitim zemljama), nego da se alternative sistemima ne mogu tražiti u poništavanju osvojenih pravnih, političkih i ekonomskih sloboda.

Na primeru političkih režima to se najlakše vidi: na vlasti će moći da budu različite partije, odnosno vlade, sve dok se poštuju osnovna pravila sistema. I kao što demokratija ne treba da omogući poništavanje bazičnih načela, na isti način demokratski kapitalizam ne treba da omogući masovno ugrožavanje ljudskih prava ili poništavanje ekonomskih sloboda.

Iz jednog u drugi blok: Integracija (evropska, evroatlantska) odnosi se na pripadanje određenoj grupi zemalja, ali – baš kao i tran-

zicija – podrazumeva promene. Reč je najviše o pravnim i ekonomskim promenama, o prilagođavanju pravilima kluba kojem se želi pripadati. Prethodno obavljena standardizacija u političkoj oblasti se praktično podrazumeva, jer EU i NATO kao "klubovi" tu nemaju specifične zahteve, pa je članstvo u Savetu Evrope neka vrsta međunarodne potvrde da zemlja ima uspostavljene osnove demokratskog političkog uređenja.

Sve dok podrazumeva i izgradnju novog sistema, a ne samo ispunjavanje posebnih kriterijuma kluba, evropska integracija je i tranzicija. Generalno gledano, Evropska unija je koncipirala integraciju za postkomunističke države tako da ona produži, dalje podstakne i učvrsti početne rezultate tranzicije. To, opet, znači da je tranzicija pretpostavka integracije, odnosno da je integracija na neki način nastavak tranzicije.

U načelu, tranzicija ne mora nužno da vodi integraciji. Zemlje demokratskog kapitalizma mogu da budu uspešne – da imaju i unutrašnju i spoljnu legitimnost – i bez članskih karata Evropske unije i NATO-a. Nekoliko država u Evropi napreduje vrlo dobro bez tog članstva, neke su opet članice samo jednog, a neke samo drugog kluba, kao što i više vanevropskih zemalja ima ugledan demokratsko-kapitalistički sistem iako nikad neće biti ni u EU-u niti u NATO-u.

Bivše komunističke države u Evropi, i to sve redom, neposredno povezuju tranziciju i evroatlantsku integraciju, iz dva glavna razlo-

ga. Pre svega, i simbolično žele da pripadaju drugom bloku u odnosu na ranije, onom koji se zasniva na vodećim načelima tranzicije i dokazanim uspesima u poštovanju pravnih, političkih i ekonomskih sloboda. Drugo, sadašnja strategija evroatlantske integracije sa puno para i kroz mnoge programe pomaže tranziciji da uspe, što je prilika za preobražaj koju zemlje jednostavno ne mogu da ne iskoriste.

EU nije jedini saveznik reformi (time se bave i druge međunarodne organizacije), ali se Unija afirmisala kao najvažniji i najpouzdaniji za one koji su se do pre petnaest godina nalazili sa istočne strane "gvozdene zavese". Njima svakako odgovara načelo da više reformi znači i približavanje punom članstvu u Uniji i proporcionalno povećavanje svakovrsne pomoći. Kad se jednom nađu unutar kluba, što se u maju ove godine desilo grupi od osam postkomunističkih zemalja, oni mogu računati na dalju pomoć za razvoj i dostizanje naprednijih, a takođe i na zaštitu svojih nacionalnih interesa od strane vodeće ekonomske i političke grupe država na svetu.

Postepenost, kontekst i perspektiva: Iz svega rečenog proizilazi da za nas i nama slične, koji kaskamo i u tranziciji i u integraciji, nema mnogo dilema oko redosleda koraka: samo nas uspešna tranzicija vodi u uspešnu integraciju. Iskustva drugih pokazuju da preskakanje logičnih koraka nema smisla, bar na dugi rok. Insistiranje na integraciji u uslovi- ma nedovršene tranzicije može čak da oteža i iskomplikuje ovu potonju. Nema, na primer, razloga da se već sada potpuno usaglašavamo u nekim oblastima sa strogim pravilima ponašanja unutar Evropske unije, ako nam još nisu utemeljene i funkcionalne neke bazične institucije tržišne privrede. Prevrtemeno insistiranje na članstvu u Uniji takođe može da donese više štete nego koristi, jer se nepripremljenost u tim uslovima plaća i ekonomskom i političkom cenom.

Specifičnost je naše situacije, kao i dobrog dela našeg regiona, u tome što neke nedovršene poslove moramo obaviti i pre tranzicije i integracije. Reč je, naravno, o ustavnim, političkim i bezbednosnim pitanjima, kojima što pre treba videti leđa, čak i po cenu ustupaka koji se često čine prevelikim. Tada bi i tranzicija mogla da se okonča, a integracija ubrzo mnogo više nego što danas očekujemo. Prednost je što novi kontekst u Evropi, deceniju i po posle početka prevazilaženja njene podele, čini sva ova pitanja – i ustavna, i tranziciona, i integraciona – međusobno povezanim i uslovljenim, a to realno nudi bolju perspektivu budućnosti i za nas i za druge u Evropi.

Autor je docent na
Fakultetu političkih nauka i direktor BeCEI-a

Pogled iz budućnosti

Za desetak godina čitav Balkan biće "evropeizovan". Sada to izgleda nerealno, što je posledica još velikog uticaja prošlosti na današnja viđenja i očekivanja

PIŠE:
PROF. VLADIMIR
IGLOROV

Sledeće proširenje Evropske unije biće na Balkanu. Sada se već može predvideti i kako će teći integracija Balkana, odnosno jugoistočne Evrope, u Evropsku uniju (tabela 1).

Početkom 2007. sve zemlje jugoistočne Evrope trebalo bi da imaju jasne odnose sa Evropskom unijom. Bugarska i Rumunija trebalo bi da budu primljene u članstvo, a Hrvatskoj bi trebalo da bude određen datum kada će postati članica. Sve ostale zemlje trebalo bi da imaju potpisane sporazume o pridruživanju, koji će se možda u slučaju Kosova nekako drukčije zvati. Sredinom sledeće decenije sve ove zemlje trebalo bi da uđu u Uniju, a dve godine kasnije i da pristupe novčanoj uniji, ako već nisu njen deo.

To znači da će za desetak godina čitav Balkan biti "evropeizovan". Sada to izgleda nerealno, što je posledica još velikog uticaja prošlosti na današnja viđenja i očekivanja. Mnogo je bolje, međutim, krenuti od kraja, "indukovati unazad", kako se to kaže u teoriji igara. Ako će se zaista za desetak godina čitav ovaj prostor pridržavati evropskih vrednosti i rukovoditi

zemljama koje su upravo postale članice EU-a. Izuzimajući Hrvatsku, koja im se približava, sve ostale zemlje imaju bruto domaći proizvod (BDP) po stanovniku upola manji nego što je u novim zemljama članicama. Kako je njihov BDP takođe upola manji od onoga u EU-u kao celini, to znači da je Balkan tek negde na nivou od 25 odsto Evropske unije.

Kada se porede plate, razlika je još izrazitija. Recimo, u Bugarskoj i Rumuniji su bruto plate niže od 200 evra, što je manje od jedne desetine prosečne bruto plate u Evropskoj uniji. Zanimljivo je uočiti da su plate u zemljama nekadašnje SFR Jugoslavije znatno više nego u drugim balkanskim zemljama u tranziciji. To je zato što je i nivo cena znatno viši u zemljama bivše Jugoslavije, i to je nasleđeno stanje: SFRJ je imala znatno viši nivo cena pre 1990. Zanimljivo je da se cene i plate relativno sporo prilagođavaju. U svakom slučaju, konkurentnost zemalja bivše Jugoslavije po tom osnovu nije baš naročito velika.

Posebno je zanimljivo uočiti koliko su balkanske privrede zatvorenije od onih iz novih članica EU-a. Ovdje je uočljiva asimetričnost izvoza i uvoza. Recimo, izvoz Albanije je negde oko sedam odsto njenog BDP-a, dok je uvoz gotovo 30 odsto. Izvoz Srbije je ispod 15 odsto, dok je uvoz gotovo 40 odsto. Otvorenije su privrede Hrvatske i Bugarske pre svega zato što imaju veliki izvoz usluga. Ostale zemlje imaju veoma malo da ponude Evropskoj uniji i ostalom svetu. Nove članice Unije su, naprotiv, veoma otvorene. Njihov uvoz i izvoz približavaju se polovini njihovog BDP-a. Naravno, sama Evropska unija

nije naročito otvorena prema ostatku sveta, pre svega zato što je reč o jednom veoma velikom i razvijenom tržištu.

I u razvoju industrijske proizvodnje balkanske zemlje se razlikuju od onih iz srednje Evrope. Ako se izuzmu Albanija, koja je bila i ostala veoma neindustrijalizovana, i Bosna i Hercegovina, gde se za osnovu uzima 1995. godina pa je zato rast veoma brz, ostale zemlje su još

Jugoistočna Evropa: osnovni podaci, 2003.

BDP u EUR po kursu, EUR milijarde	
BDP u EUR u PPP, EUR milijarde	
BDP u EUR u PPP, EU-25=100	
BDP u EUR u PPP, per capita	
BDP u EUR u PPP per capita, EU-25=100	
BDP u stalnim cenama, 1990=100	
BDP u stalnim cenama, 2000=100	
Industrijska proizvodnja, realno, 1990=100	
Industrijska proizvodnja, realno, 2000=100	
Zaposleni - LFS, hiljade, prosečno	
Javni izdaci, nat. def., procenat BDP-a	
Javni prihodi, nat. def., procenat BDP-a	
Nivo cena, EU-15=100 (PPP/kurs)	
Prosečne bruto mesečne plate, EUR	
Izvoz robe, procenat BDP-a	
Uvoz robe, procenat BDP-a	
Izvoz usluga, procenat BDP-a	
Uvoz usluga, procenat BDP-a	
Priliv dohotka, procenat BDP-a	
Odliv dohotka, procenat BDP-a	
Tekući račun, procenat BDP-a	
Direktna strana ulaganja, per capita u EUR	

daleko od nivoa proizvodnje iz 1990. Kod novih članica je industrijska proizvodnja u 2003. bila gotovo upola veća nego 1990. Pored toga, pad industrijske proizvodnje na Balkanu je znatno veći od pada BDP-a, dok je rast industrijske proizvodnje u srednjoj Evropi znatno veći od rasta BDP-a. Dakle, dok je kod ovih poslednjih došlo do ponovne industrijalizacije, dotle je na Balkanu došlo do deindustrijalizacije koja se s teškom mukom i samo na nekim mestima prevazilazi. U stvari, kada se uzme u obzir činjenica da je u mnogim balkanskim privredama proces prestrukturiranja industrijskog sektora tek na početku, može se očekivati još jedan period smanjivanja udela industrijske proizvodnje u BDP-u.

U gotovo svim zemljama u tranziciji rast proizvodnje je više posledica rasta produktivnosti nego rasta zaposlenosti. Zapravo, u celini, zaposlenost se još smanjuje. Na Balkanu su stope nezaposlenosti visoke, a negde i veoma visoke. Ovo zamagljuje činjenica da je dosta radno sposobnog stanovništva napustilo ovaj region tražeći posao u Evropi ili preko okeana. Pouzdanih podataka nema, ali nema sumnje da je mnogo ljudi napustilo Albaniju, Bugarsku i Srbiju, o područjima koja su bila pogodena ratom i da se ne govori. U tom kontekstu, niska stopa zaposlenosti i visoka stopa nezaposlenosti su nesumnjivo najveći problemi s koji-

Tabela 1: Integracija jugoistočne Evrope: predviđanje

	SSP	Članstvo u EU	Uvođenje evra
Bugarska		2007.	2009.
Rumunija		2007.	2012.
Hrvatska	2004.	2008-2009.	2010-2012.
Makedonija	2004.	2013.	2015.
Albanija	2007.	posle 2013.	Posle 2015.
BiH	2007.	posle 2013.	Posle 2015.
Srbija	2007.	posle 2013.	Posle 2015.
Crna Gora	2007.	posle 2013.	od 2002.
Kosovo	2007.	posle 2013.	od 2002.

evropskim ustanovama, tada je jasnije šta je potrebno učiniti danas i jasnije se vidi koliko su velike promene pred kojima se svaka pojedina zemlja nalazi.

Koliko zaostajemo?

Kada se uporede nivoi razvijenosti, vidi se da Balkan znatno zaostaje za srednjoevropskim

	Albanija	BiH	Bugarska	Hrvatska	Makedonija	Rumunija	SCG	NČ-8 ¹¹	EU-15	EU-25 ²¹
	5,42	6,22	17,59	25,11	4,14	50,35	17,22	425,36	9294,93	9735,75
	11,76	23,29	53,41	43,94	12,99	146,25	35,32	864,55	9294,93	10179,15
	0,1	0,2	0,5	0,4	0,1	1,4	0,3	8,5	91,3	100,0
	3740	6030	6830	9890	6340	6730	4260	11835	24302	22292
	17	27	31	44	28	30	19	53	109	100
	134,8	390,1 ³⁾	92,3	98,1	90,6	98,0	53,8	129,7	128,1	128,2
	119,4	114,1	114	114,5	99,3	116,4	111,7	109	103,7	103,9
	41,3	–	62,1	74,7	50,9	72,6	43,5	140,2	117,8	118,8
	112,0	113,4	117,2	116,3	96,3	118,5	99	113,3	99,5	100,1
	920,0 ⁴⁾⁵⁾	634,0 ⁶⁾	2834,8	1537	545,1	9222,5	3220,8 ⁵⁾	28372,6	170962	199772
	28,4 ⁵⁾	46,3	40,9	50,2	22,3 ⁷⁾	32,3	–	48,4	48,4	48,3
	22,2 ⁵⁾	46,7	40,9	40,9	21,3 ⁷⁾	30	49,4	42,8	45,8	45,6
	46	27	33	57	32	34	49	49	100	96
	158 ⁸⁾⁵⁾	395	145	743	326	179	176 ⁹⁾	724 ¹⁰⁾	2818 ¹⁰⁾	2543 ¹⁰⁾
	7,3	21,2	37,9	22,2	29,1	31,0	13,6 ¹¹⁾	42,2 ¹²⁾	27,2 ¹²⁾	27,9 ¹²⁾
	29,2	76,9	50,4	50,1	47,4	38,9	40,2 ¹¹⁾	45,9 ¹²⁾	25,9 ¹²⁾	26,8 ¹²⁾
	11,8	6,9	15,9	30,4	7,0	5,3	5,5 ¹¹⁾	8,0 ¹²⁾	8,0 ¹²⁾	8,0 ¹²⁾
	13,1	4,2	12,9	10,5	7,0	5,2	3,9 ¹¹⁾	7,2 ¹²⁾	7,7 ¹²⁾	7,7 ¹²⁾
	3,2	5,0	1,6	1,7	–	0,6	0,4 ¹¹⁾	1,8 ¹²⁾	6,8 ¹²⁾	6,6 ¹²⁾
	0,4	1,5	4,1	5,8	–	1,8	1,2 ¹¹⁾	4,5 ¹²⁾	7,2 ¹²⁾	7,1 ¹²⁾
	-6,7	-29,6	-8,5	-7,2	-6,0	-5,8	-10,7 ¹¹⁾	-4,3 ¹²⁾	0,6	–
	336	294	551	2044	520	465	327	2031	–	–

Izvori: WIIW, AMECO, Eurostat.

PPP: paritet kupovne snage – wiiw procene za Albaniju, BiH i SCG. NČ = nove države članice EU.

Primedbe: 1) wiiw procene. 2) wiiw procene osim: zaposlenost, budžet i plate. 3) 1995=100. 4) Ukupna zaposlenost. 5) Godina 2002. 6) Zaposleni, kraj godine. 7) Centralni budžet. 8) Mesečne plate u javnom sektoru. 9) Prosečne neto plate; u Srbiji uključuju ostala povremena davanja. 10) Bruto plate i posredni troškovi rada, privreda u celini, po koncepciji nacionalnih računa. 11) Samo za Srbiju. 12) NČ-8, EU-15 i EU-25 uključuje i tokove unutar tih regija.

ma se čitav ovaj region suočava.

Tamo gde je nezaposlenost visoka, crna berza mora da bude razvijena. U suprotnom bi ljudi umirali od gladi. Procene veličine neformalnog sektora, znači poslova na koje se ne plaća porez, veoma mnogo variraju. Možda je najjednostavnija mera ona po kojoj je "siva ekonomija" proporcionalna stopi nezaposlenosti. Recimo, ako je stopa registrovane nezaposlenosti 30 odsto u Srbiji, a stvarno je nezaposleno oko 15 odsto radno sposobnog stanovništva, tada je udeo neformalnog sektora, malo pojednostavljeno rečeno, negde oko 15 odsto. Naravno, ako se tome dodaju oni koji su formalno zaposleni ali rade nešto drugo, tada je ova cifra veća. Procene po drugim metodama kreću se negde iznad 30 odsto, što je nesumnjivo veoma značajna cifra.

Sasvim je, međutim, moguće da je udeo neformalne privrede čak i veći. Ovo bi se moglo zaključiti po podacima o stopi nezaposlenosti mladih ljudi i o strukturalnoj nezaposlenosti. U svim zemljama bivše Jugoslavije, stopa nezaposlenosti mladih ljudi (od 15 do 24 godine) znatno je veća nego u zemljama srednje Evrope. U Bugarskoj i Rumuniji je ova stopa otprili-

ke ista kao u srednjoj Evropi. Strukturna nezaposlenost, što će reći nezaposlenost koja traje duže vreme, znatno je veća na Balkanu nego u srednjoj Evropi. To upućuje na znatno veću ulogu neformalnog sektora u kojem se obezbeđuju zaposlenje i dohodak.

U čemu grešimo?

Možda su najzanimljiviji podaci o državnim prihodima i potrošnji. Ovde postoje znatne razlike među zemljama u tranziciji. Na Balkanu, na primer, javni izdaci su veoma visoki: u SCG, Hrvatskoj i BiH, oko 50 odsto BDP-a. Nasuprot tome, javni izdaci u Rumuniji, Bugarskoj i Makedoniji su znatno manji, oko 40 odsto BDP-a. Albanija je izuzetak, jer država troši veoma malo, oko 20 odsto BDP-a. Zemlje koje troše mnogo imaju i značajne probleme sa budžetskim deficitom i sa strukturom javne potrošnje. Sigurno je najveći deficit Hrvatske, sličan zemljama u srednjoj Evropi koje imaju značajne fiskalne probleme (Češka, Mađarska i Slovačka). Makedonija i Rumunija imaju relativno male deficite, dok je Bugarska zemlja sa izbalansiranim fiskalnim sektorom. U tome je ona slična bal-

tičkim zemljama, koje kao i Bugarska imaju valutne odbore.

Visoki udeo javne potrošnje ide sa rđavom strukturom. Visoka je zaposlenost u javnom sektoru, veliki su izdaci za subvencije i tranzicione troškove, a takođe i socijalna i penzijska davanja. To opterećuje privredu, ali takođe otvara prostor za lobiranje za državne pare, što će reći za korupciju. S tim su u vezi, takođe, i pristrasnost i neefikasnost sudova, budući da je država na jedan ili drugi način upletena u sve sporove i ima interesa da utiče na sve postupke i da određuje ishod.

Ne čudi stoga što se najveće zamerke stavljaju upravo na delotvornost javnog sektora, na profesionalnost birokratije i na nezavisnost sudova. Ovo, uz visoke namete na privredu i znatna administrativna ograničenja, utiče na rđavu ocenu poslovne klime u većini balkanskih zemalja. Bugarska i Rumunija stoje bolje, najviše zato što su morale da sprovedu mnoge institucionalne i proceduralne reforme, ali i da smanje javni sektor, kako bi mogle da ispune uslove za članstvo u Evropskoj uniji. Sličan proces se ubrzava u Hrvatskoj, mada je tamo reforma javnog sektora tek na samom početku. Osta-

le balkanske zemlje redovno dobijaju najgore ocene kada je reč o poslovnoj klimi i korupciji, kao i kada je reč o privrednim slobodama uopšte.

Kao što se vidi iz tabele 1, ipak će čitav ovaj region za desetak godina doživeti transformaciju i kvalifikovati se za članstvo u Evropskoj uniji. Mada postoje problemi sa kojima se zemlje srednje Evrope nisu suočavale, ipak je to otprilike period koji je i njima bio potreban da bi se pripremile za članstvo. S obzirom na zaostatak, jasno je da će brzina promena morati da bude veća.

Kad je reč o nekim zemljama na Balkanu, brzinu će morati da diktira sama Unija, više nego unutrašnje potrebe. Kada Bugarska, Rumunija i Hrvatska pristupe Uniji, a Turska bude pregovarala o svom članstvu, ostatak Balkana će se suočiti sa pritiscima da se problemi rešavaju i institucije menjaju. Zaostalost će tome biti prepreka, tu nema sumnje, ali dalje zaostajanje postaje svakim danom sve skuplje.

Autor je istraživač u Bečkom institutu za međunarodna ekonomska istraživanja (WIIW) i član saveta BeCEI-a

EUROPEAN BALKAN OBSERVER (EBO)

Izašao je treći ovogodišnji broj zajedničke periodične publikacije na engleskom jeziku Beogradskog centra za evropske integracije (BeCEI) i Bečkog instituta za međunarodna ekonomska istraživanja (WIIW). U novembarskom broju saradnici ovog Instituta (V. Gligorov, E. Christie, M. Holzner) analiziraju regionalnu ekonomsku saradnju u jugoistočnoj Evropi (oblasti saradnje, legalnu i nelegalnu trgovinu, infratraktorne potrebe i regionalni razvoj), dok A. Ilirjani piše o političkim i ekonomskim posledicama unilateralne evroizacije u nekim balkanskim državama. Ovaj i ranije brojeve "EBO-a" možete naći na sajtu BeCEI-a: www.becei.org.

Decenija i po od rušenja Berlinskog zida

1989.

- Prvi slobodni izbori u Poljskoj.
- Mađarska otvara granicu istočnonemačkim izbeglicama.
- Srušen Berlinski zid.

1991.

- Raspali se SFRJ i Sovjetski Savez, raspušteni Varšavski pakt i Savet za uzajamnu pomoć (SEV), a od većine bivših sovjetskih republika stvorena Zajednica nezavisnih država (ZND).

1992.

- Ratovi: posle oružanih sukoba u Hrvatskoj prethodne godine, rat nastavljen u BiH; počeo građanski rat u Tadžikistanu i potpisano primirje u Moldaviji.

1993.

- Raspala se i treća federacija: Čehoslovačka.

1994.

- Primirje Jermenije i Azerbejdžana posle sukoba povodom oblasti Nagorno Karabah.

1995.

- Dejtonsko/Pariskim ugovorom prestao rat u BiH.
- Rusija, Belorusija i Kazahstan stvorili carinsku uniju.

1996.

- Prvi slobodni predsednički izbori u Rusiji.

1997.

- Rusija i Belorusija potpisuju Ugovor o savezu.
- Gruzija, Ukrajina, Azerbejdžan i Moldavija stvaraju organizaciju GUAM za regionalnu ekonomsku saradnju, a u Tadžikistanu se okončava građanski rat.

1998.

- Velika finansijska kriza u Rusiji.
- EU počinje pregovore o pridruživanju sa Poljskom, Češkom, Mađarskom, Estonijom i Slovenijom.
- Kirgistan postaje član Svetske trgovinske organizacije, kao prva zemlja iz ZND.

1999.

- Sukobi na Kosovu; NATO bombarduje Srbiju i Crnu Goru.
- Stvoren Pakt stabilnosti za jugoistočnu Evropu.
- EU počinje pregovore o pridruživanju sa Letonijom, Litvanijom i Slovačkom.

2000.

- EU počinje pregovore o pridruživanju sa Bugarskom i Rumunijom.
- Pet zemalja ZND stvaraju Evroazijsku ekonomsku zajednicu.

2002.

- EU završava pregovore sa osam zemalja srednje Evrope.

2003.

- SRJ postaje SCG.
- Rusija, Belorusija, Kazahstan i Ukrajina potpisuju Sporazum o jedinstvenom ekonomskom prostoru.

2004.

- Osam bivših komunističkih država postaju članice Evropske unije: Poljska, Mađarska, Češka, Slovačka, Estonija, Litvanija, Letonija i Slovenija.

EBRD

Zastoj u reformama

Glavno je pitanje postoji li politička volja da se sprovedu reforme, i snažno, odgovorno vođstvo koje će to učiniti, makar po cenu gubitka popularnosti među glasačima

Na listi od 27 evropskih zemalja u tranziciji, čiji ekonomski napredak u svojim godišnjim izveštajima prati Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD), Srbija i Crna Gora se našla negde u sredini, iza osam novoprimaljenih članica Evropske unije (Slovenija, Slovačka, Češka, Mađarska, Poljska, Letonija, Litvanija i Estonija) i tri EU kandidata (Rumunija, Bugarska i Hrvatska), a ispred zemalja iz sastava Zajednice nezavisnih država.

U najnovijem "tranzicionom izveštaju" EBRD-a za 2004. godinu, pokazalo se da je naša zemlja jedina u regionu jugoistočne Evrope koja još nije započela drugu fazu tranzicije, a na skali osnovnih indikatora reformi pomak je u proteklih godinu dana postignut samo u oblasti aukcijske privatizacije. Naši susedi su bili vredniji: Makedonija je, recimo, u odnosu na prethodni period dobila bolju ocenu za tendersku privatizaciju, povećanje udela privatnog sektora u BDP-u i razvoj finansijskih institucija; Hrvatska za restrukturaciju preduzeća i korporativno upravljanje, reforme u bankarstvu i infrastrukturne reforme; Albanija za povećanje konkurentnosti

i unapređenje bankarskog sistema...

Na "indikatoru tranzicije" SCG je najvišu ocenu, četvorku, dobila za liberalizaciju cena, a najnižu, jedinicu, za izostanak politike u oblasti konkurencije. Nismo baš slavno prošli ni u finansijskom i infrastrukturalnom sektoru i u upravljanju preduzećima (sve same dvojke), dok smo trojke zaradili za "malu" privatizaciju i otvaranje tržišta. Naša zemlja, da podsetimo, jedina u regionu još nije dobila pozitivan izveštaj Evropske komisije, takozvanu studiju o izvodljivosti, na osnovu koje bi potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU-u. Očekuje se da ćemo studiju dobiti na proleće, a Sporazum krajem iduće ili početkom 2006. godine... pod uslovom da nastavimo reforme i otklonimo nedostatke koje su, pored analitičara EBRD-a, zapazili i stručnjaci Evropske komisije.

I jedni i drugi su zaključili da je, posle više od decenije nazadovanja, a zatim brzog napretka posle oktobarskih promena u Srbiji 2000. godine, u to vreme najbržeg u regionu, SCG u poslednjih godinu dana suočena sa stagnacijom.

Piter Sanfi, vodeći ekonomista EBRD-a za jugo-

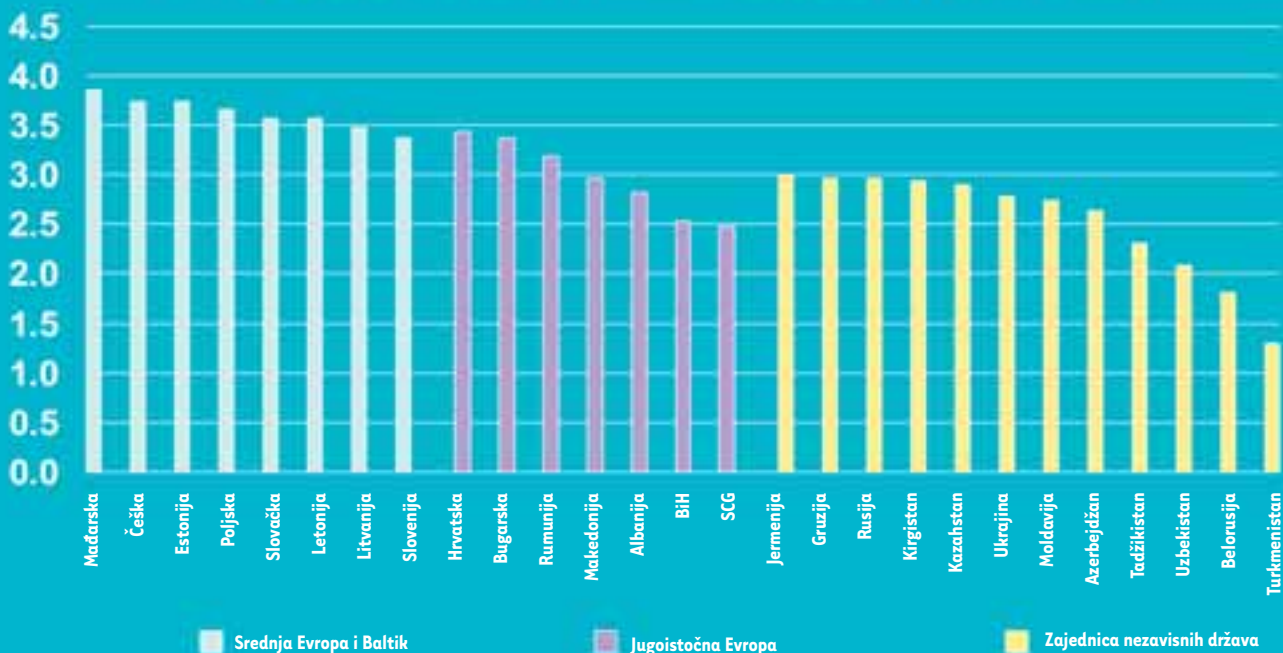
istočnu Evropu, ocenjuje da smo se u proteklih nekoliko meseci, doduše, trgli i da bi do kraja godine SCG mogla da ostvari rast iznad šest odsto (znatno veći od prošlogodišnjeg i nešto iznad očekivanog za 2004), ali upozorava da time nije otklonjena opasnost od našeg još većeg zaostajanja za zemljama iz okruženja koje su već odmakle u tranziciji, jer nas opterećuju pozamašni spolnotrgovinski deficit i deficit platnog bilansa koji je dostigao čak deset odsto BDP-a.

Bliži Uniji – uspešniji u reformama

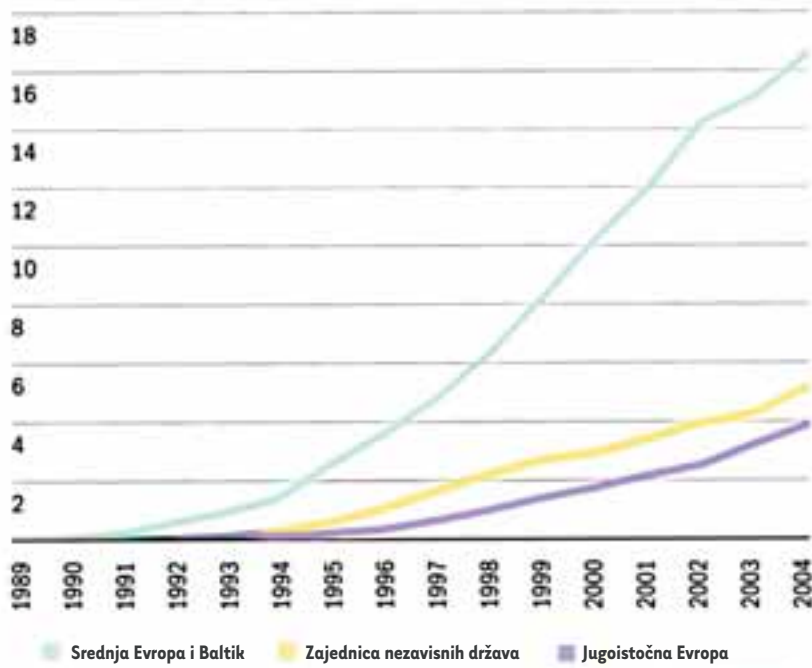
Proučavajući, iz godine u godinu, tranzicione promene u bivšim komunističkim zemljama istočne, srednje i jugoistočne Evrope i na području bivšeg Sovjetskog Saveza, stručnjaci EBRD-a su došli do zaključka da su reforme najbrže i najuspešnije u državama koje su na samom pragu ulaska u Evropsku uniju; da nakon pristupanja Uniji proces posustaje, delom zato što su glavni ciljevi postignuti, a delom i zbog "tranzicionog umora"; najzad, da se promene izvode najteže, najsporije i uz najveće troškove tamo gde je evropska integracija tek u začetku, a perspektiva ulaska u EU veoma daleka.

Zato i ne iznenađuje što su bivše komunističke zemlje Evrope 15-godišnjicu pada Berlinskog zida i kraja "crvenog terora" dočekale u veoma različitim stadijumima tranzicije. Osam najnaprednijih u maju su primljene u Evropsku uniju i time, praktično, dokazale da su ispunile sve što se od njih tražilo da reformišu; tri kandidatkinje za članstvo u EU-u ubrza-

Prosečni rezultati tranzicije 2004.

Strane direktne investicije ukupno, u milijardama USD

no prilagođavaju svoje ekonomije, institucije i državne administracije evropskim standardima, dok svi mi ostali – zapadnobalkanski pretendenti na članstvo u Uniji i oni koji tamo, kako stvari sad stoje, nikad neće dospeti – ostvaruju reformske pomake samo u nekim oblastima, i to ne uvek uspešno.

Doduše, ocenjuje Vilem Buiters, glavni ekonomista i specijalni savetnik predsednika EBRD-a, većina ovih zemalja ipak je postigla izvestan napredak u otvaranju svojih tržišta prema svetu, povećanju stope rasta i stranih investicija (uzimajući, pritom, u obzir da su krenule tako reći od nule). Istovremeno, međutim, sve određene od visoke, trajne finansijske neravnoteže, budžetskog deficita, velike nezaposlenosti, siromaštva (koje, srećom, počinje da opada), i dalje nepovoljne poslovne klime, slabog pravosudnog sistema, neizgrađene infrastrukture i – korupcije.

Buiters upozorava da ekonomske reforme mogu biti uspešne samo ukoliko su propraćene odlučnom posvećenošću demokratskim principima i političkim slobodama, a Olivije Dešamp, direktor Poslovne grupe EBRD-a za jugoistočnu Evropu i Kavkaz, smatra da je glavno pitanje – postoji li politička volja da se sprovedu reforme, i snažno, odgovorno vođstvo koje će to učiniti, makar po cenu gubitka popularnosti među glasačima.

Kad je reč o SCG, on primećuje da bi novi model takozvanog dvostrukog koloseka, koji je Evropska unija ponudila našoj zemlji kako bi ubrzala proces stabilizacije i pridruživanja

EU-u i ostvarivanje ciljeva “evropskog partnerstva”, trebalo da omogući otklanjanje zastoja zbog kojeg smo usporili, u nekim oblastima čak zaustavili započete reforme.

A još mnogo toga treba da promenimo: od infrastrukture, efikasnije uprave javnim službama i firmama, pouzdanijeg knjigovodstva, jasnijeg podsticaja preduzetništvu, posebno u malim i srednjim preduzećima, pored ostalog i kroz stvaranje bankarskog sistema koji će biti u stanju da kreditira njihovo poslovanje.

Ovo je, u stvari, isti recept koji EBRD “propisuje” i ostalim zemljama u tranziciji: one moraju obezbediti zakonski okvir koji će posebno podsticati razvoj i konkurentnost u oblasti infrastrukture, jer je ona preduslov za dalji razvoj privrede, dolazak stranog kapitala, veće zapošljavanje i poboljšanje opšteg životnog standarda građana. Energetika, putevi, železnica, telekomunikacije... takođe povezuju zemlju sa susedima i ostatkom Evrope i omogućavaju joj lakše uključivanje u svetsko tržište. To su, međutim, i oblasti gde su i najveći monopoli protiv kojih se treba izboriti.

Nova strategija za SCG

Ocenjujući da će naredne dve godine biti ključne za dalji ekonomski razvoj naše zemlje, EBRD je nedavno usvojio novu, ambicioznu, veoma detaljnu podsticajnu strategiju za SCG, koja je sačinjena uz konsultacije sa svim zainteresovanim stranama i uzimajući u obzir kako potrebe naše zemlje tako i očekivanja njenih klijenata

i akcionara. Ova strategija obuhvata četiri kritične oblasti koje će biti osnova budućeg angažovanja EBRD-a u Srbiji i Crnoj Gori.

Prvo, trebalo bi podstaći dalji razvoj privatnog sektora i poboljšati investicionu klimu. To uključuje hitne reforme u javnoj upravi i pravosudnom sistemu, povećanje spoljne konkurentnosti domaćih preduzeća i nove mere za privlačenje direktnih stranih ulaganja, pored ostalog i kroz trendersku privatizaciju.

Drugo, mora se smanjiti preveliko državno administriranje i suzbiti korupcija.

Treće, neophodno je poboljšati finansijsku i komercijalnu disciplinu u javnim preduzećima i preduzećima u državnom vlasništvu, i restrukturisati ih.

Četvrto, potrebno je ojačati finansijski sektor i konsolidovati, restrukturisati i privatizovati preostale banke, kako bi bile sposobne da podrže ubrzan rast malih i srednjih preduzeća, dakle da im ponude dugoročne, znatno jeftinije kredite, kao i čitav niz novih usluga (uključujući i hipoteke).

Prioriteti EBRD-a u našoj zemlji biće i razvoji uspešne korporativne uprave i, posebno, infrastrukture, jer strani partneri i investitori neće doći ako nemamo razvijenu, konkurentnu, kvalitetnu infrastrukturu: puteve, aerodrome, železnicu, telekomunikacije... EBRD se obavezao da, zajedno sa Evropskom investicionom bankom, Svetskom bankom i Evropskom unijom, podrži razvoj saobraćaja, energetike (prvi uspešan korak bilo je naše uključivanje u regionalno tržište električne energije) i komunalne infrastrukture u SCG, a prednost će imati projekti od značaja za povezivanje sa regionom i, šire, ostatkom Evrope.

U svemu tome možemo računati na finansijsku podršku EBRD-a, ali ne samo njegovu, jer na svaki evro koji EBRD uloži dolazi još jedan evro od drugih finansijskih organizacija ili privatnih investitora. Dosad je EBRD uložio u evropske zemlje u tranziciji oko 23 milijarde evra, a u našu zemlju oko 615 miliona, od kojih je 60 odsto upotrebljeno za javnu infrastrukturu. Više od 150 miliona evra bila je pomoć razvoju oko 30.000 malih i srednjih preduzeća, a 15 miliona je iskorišćeno za tehničku pomoć Vladi u donošenju zakona i unapređenju uprave. Finansirani su reforma bankarstva i razvojni projekti u drugim oblastima...

Veliko priznanje ovdašnjim tranzicionim naporima svakako je odluka EBRD-a da svoj naredni godišnji sastanak (maj 2005. godine) održi upravo u Beogradu. Na skupu će posebna pažnja biti posvećena Zapadnom Balkanu i prednostima jačanja saradnje među zemljama ovog regiona.

E. F.

Evropa pred izazovima

EU ozbiljno kasni sa ostvarivanjem tzv. Lisabonske strategije, odnosno sa pretvaranjem Unije u najkonkurentniju ekonomiju do kraja ove decenije. **Izveštaj grupe stručnjaka sa bivšim holandskim premijerom Vimom Kokom na čelu**, objavljen početkom novembra, objašnjava razloge polovičnog uspeha i predlaže neka rešenja. Prenosimo deo o najvažnijim izazovima pred kojima se Unija nalazi.

Spoljašnji izazovi

Između čekića i nakovnja

Međunarodna konkurencija se pojačava i Evropa se suočava sa dvostrukim izazovom, iz Azije i iz Sjedinjenih Američkih Država. Potencijalni brzi rast kineske privrede stvorice ne samo konkurenta Evropi, nego i ogromno i rastuće tržište.

Da bi Evropa iskoristila priliku, treba da ima odgovarajuću ekonomsku osnovu i da shvati da će još mnogo decenija konkurencija u robi široke potrošnje, naročito one sa visokim udelom nadnice i stabilnim tehnologijama, biti izuzetna, i unutar Unije i van nje. Sa ogromnim i sve većim direktnim stranim investicijama, kao i sa sopstvenom naučnom bazom, Kina je zaista počela da konkuriše na samo s robom sa niskom već i sa visokom dodatom vrednošću.

Mada su kineske plate samo delić evropskih, jasno je da je razlika u kvalitetu robe proizvedene u Kini i one proizvedene u EU-u mala ili je čak nema. Izazov iz Indije nije nimalo manje realan – posebno u sektoru usluga, gde je ona najveći korisnik prebacivanja ekonomskih aktivnosti u manje razvijene zemlje (*offshoring* ili *outsourcing*) u sektoru usluga, sa ogromnom rezervom

obrazovanih, jeftinih radnika koji govore engleski. Kolektivno azijsko prisustvo u svetskom trgovinskom sistemu biće sve izraženije.

Evropa mora da razvije svoje sopstvene oblasti specijalizacije, uspešnosti i uporednih prednosti, koje neminovno moraju da leže u posvećenosti ekonomiji znanja u najširem smislu – ali tu je suočena s dominacijom SAD. SAD prete da učvrste svoje vođstvo. Na ovu zemlju otpada 74 odsto najboljih svetskih kompanija iz oblasti informacione tehnologije i 46 odsto najboljih kompanija po izdacima za istraživanje i razvoj. Udeo EU-a u svetskom izvozu proizvoda visoke tehnologije manji je od američkog, kao što je manji i njen udeo u proizvodnji s visokim tehnologijama, kako god se računa – i po vrednosti i po broju zaposlenih. U globalnoj ekonomiji Evropa nema drugu opciju osim da radikalno unapredi svoju ekonomiju znanja i ekonomsku efikasnost, ako želi da odgovori na izazove Azije i SAD.

Unutrašnji izazovi

Evropa postaje seda

Dve sile – opadajuće stope nataliteta i rastuća

očekivana dužina života – zajedno proizvode dramatičnu promenu broja i starosne strukture stanovništva Evrope. Pretpostavlja se da će ukupan broj stanovnika da opadne do 2020. godine. Do 2050. broj radno sposobnih stanovnika (15–64 godine) smanjiće se za 18 odsto u odnosu na sadašnji broj, a onih iznad 65 godina biće 60 odsto više. Rezultat toga biće promenjen odnos penzionera i zaposlenih: od 24 odsto danas na skoro 50 odsto 2050. godine. Neće sve zemlje u ovom smislu biti iste te 2050. godine, dok će u Danskoj taj odnos biti 36 odsto, u do Italiji će biti 61 odsto.

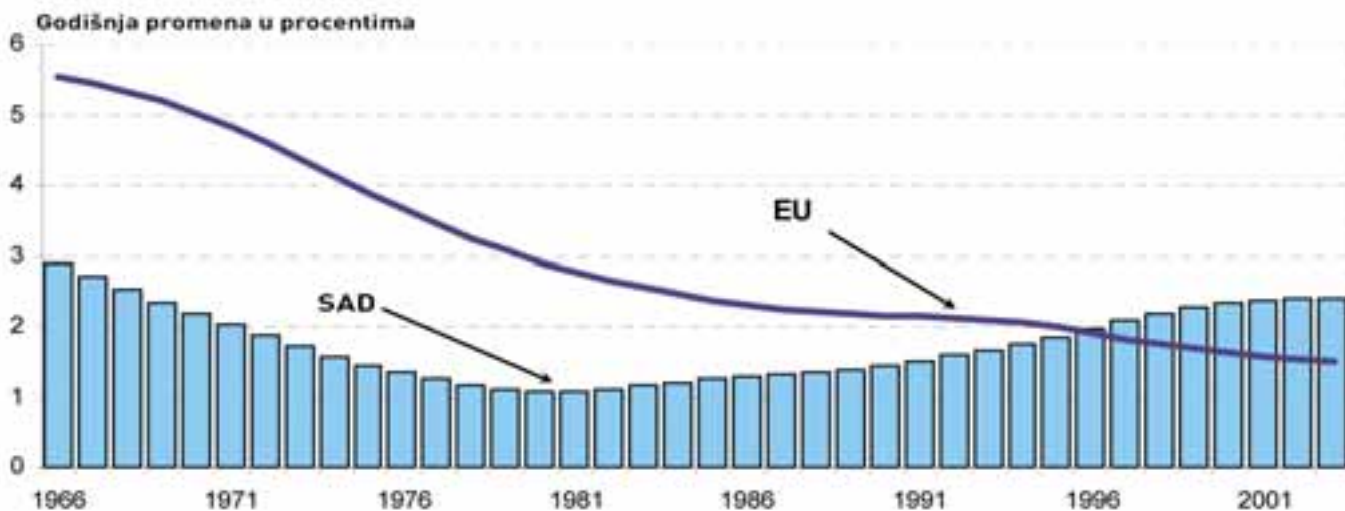
Ovakav razvoj je već na delu, tako da će se 2015. odnos onih zavisnih i zaposlenih popeti na 30 odsto. Uticaj tog trenda biće pojačan nižim stepenom zaposlenosti starijih radnika. Sve to će se ozbiljno odraziti na evropsku ekonomiju i njenu sposobnost da finansira evropske socijalne sisteme. Starenje će povećati potražnju za penzijama i zdravstvenim staranjem u isto vreme kada se bude smanjivao broj radno sposobnih ljudi koji treba da proizvedu bogatstvo. Evropska komisija procenjuje da će do 2040. godine samo starenje stanovništva da smanji potencijalnu stopu rasta EU-a sa sadašnjih 2–2,25 odsto na oko 1,25 odsto. Ukupan uticaj takvog pada biće oko 20 odsto niži bruto društveni proizvod po glavi stanovnika nego što bi se inače moglo očekivati. Već od 2015. godine potencijalni ekonomski rast pašće na 1,5 odsto ukoliko se ne promeni današnji način korišćenja potencijala radne snage.

Starenje stanovništva će do 2050. godine rezultirati i u povećanju izdataka za penzije i zdravstvenu zaštitu između 4 i 8 odsto BDP-a. Pretpostavlja se da će već od 2020. godine izdaci za penzije i zdravstvenu zaštitu u mnogim državama članicama porasti za oko 2 odsto BDP-a, a da će 2030. godine povećanje dostići 4–5 odsto

Grafikon 1: Bruto društveni proizvod EU-a, PPS (paritet kupovne snage), SAD = 100

Grafikon 2: Rast produktivnosti rada po satu

BDP-a. Povrh svega, niža ekonomska stopa rasta negativno će se odraziti na javne finansije, a taj negativni uticaj će početi od 2010. godine.

Proširenje

Proširenje je još više istaklo nejednakosti i probleme kohezije unutar Evropske unije. Stanovništvo je poraslo za 20 odsto, dok je dodatak evropskom bruto društvenom proizvodu od novih članica samo 5 odsto, što će rezultirati padom proizvodnje po glavi stanovnika od 12,5 odsto u EU-25. Štaviše, nove države članice odlikuju se snažnim regionalnim razlikama, gde je bogatstvo koncentrisano u malom broju regiona. Udeo stanovnika koji žive u regionima sa manje od 75 odsto proseka razvoja u EU-u povećano je sa 73 na 123 miliona. Kao što je već napomenuto, EU-25 će još teže nego EU-15 dostići neke od lisabonskih ciljeva. Na primer, prosečna stopa zaposlenosti u Uniji je zbog proširenja pala za skoro 1,5 odsto. Dugoročna stopa nezaposlenosti u EU-25 je 4 odsto u odnosu na 3,3 odsto u EU-15. Neke od ekoloških ciljeva biće takođe sada teže dostići. U vezi s nekim indikatorima (kao što je izdatak za istraživanje i razvoj kao deo BDP-a), nove države članice moraće da znatno povećaju svoje napore.

Pozitivni aspekt proširenja je u tome što novim državama članicama nudi perspektivu brzog postizanja visokih stopa rasta BDP-a i produktivnosti, pošto hvataju korak s evropskim prosekom, stvarajući tako prostor ekonomskog dinamizma u istočnoj Evropi. Postoje dokazi da se to već dešava. Rast proizvodnje i produktivnosti u Estoniji, Litvaniji, Letoniji, Mađarskoj, Poljskoj, Sloveniji, Slovačkoj i Češkoj bio je u poslednjih pet godina viši od odgovarajućih stopa rasta Sjedinjenih Američkih Država. Zamenjujući nepotrebnu i zastarelu tehnologiju onom najsavremenijom, one će preskoči-

ti čitavu generaciju u tehnološkim kapacitetima. Sigurno je da će se njihov rast proizvodnje i produktivnosti nastaviti.

Nizak nivo poreza i plata u novim državama članicama, koji privlači ulaganja iz ostalih zemalja Evropske unije, biće, međutim, najverovatnije izvor rastućih nesporazuma. Ukoliko ne dođe do neke vrste konvergencije, te tenzije će rasti. Zato je u ovom smislu dostizanje lisabonskih ciljeva o promociji rasta i zaposlenosti u svim delovima Unije od vitalnog značaja za buduću unutrašnju koheziju EU-a.

Rast, zaposlenost i produktivnost

Evropska ekonomija, govoreći bez uvijanja, raste sporije od američke, a odnedavno pati i od nižeg stepena rasta produktivnosti. Hvatanje koraka sa SAD od strane Evropske unije u posleratnom periodu zaustavljeno je – kad je o proizvodnji po glavi stanovnika reč – polovinom 70-ih godina (vidi grafikon 1), od kada se manje-više stabilizovalo. Od 1996. godine, međutim, prosečan godišnji rast u Uniji po glavi stanovnika je 0,4 odsto manji od američkog.

Taj nepovoljni trend rasta proizvodnje po glavi praćen je prestankom sustizanja Sjedinjenih Država u produktivnosti. Prvi put u poslednjih nekoliko decenija produktivnost rada u Evropskoj uniji ima tendenciju nižeg rasta u odnosu na onu u SAD. Između 1996. i 2003. prosečna stopa rasta produktivnosti u EU-15 bila je 1,4 odsto, dok je u SAD bila 2,2 odsto (vidi grafikon 2).

Pad stopa rasta produktivnosti polovinom 90-ih može se pripisati dvama podjednakim uzrocima – manjim ulaganjima po zaposlenom i usporavanjem stope tehnološkog napretka. Prvi se može delimično objasniti skorašnjim uspehom EU-a u podsticanju zaposlenosti, ali suprotan argument je da su ova novostvorena radna mesta uglavnom niskoproduktivna.

Drugi uzrok se povezuje sa onim istim razlozima zbog kojih Evropa ne dostiže lisabonske ciljeve: nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj, kao i u obrazovanje, nesposobnost da se istraživanje pretvori u tržišne proizvode i procese, i niža produktivnost u evropskim informacionim i komunikacionim industrijama (ICT, uključujući kancelarijsku opremu i poluprovodnike) i industrijama koje koriste ICT (velikoprodaja i maloprodaja, finansijske usluge) zbog nižeg stepena raspostranjenosti ICT-a. Posledica svega ovoga je bila da je doprinos ICT-a rastu upola manji od onoga u SAD. Rezultati su takođe povezani i sa industrijskom strukturom u Evropi, koja se više zasniva na niskim ili srednje razvijenim tehnologijama, a takođe se teško prilagođava prebacivanju težišta u sektore se perspektivom visokog rasta produktivnosti.

U drugoj polovini 90-ih u Evropskoj uniji je, suprotno prethodnim decenijama, porastao ukupan broj radnih sati u toku godine. To je bio uglavnom rezultat povećanja broja novootvorenih radnih mesta, dok je stvarni prosečan broj sati rada po radniku u toku godine nastavio da opada. Prosečan broj sati po radniku ne samo da je opao više nego u SAD i Japanu već je i neprekidno bio manji nego u ovim dvema zemljama, zbog manjeg broja radnih sati u toku nedelje i manjeg broja radnih dana. Ako se želi rast proizvodnje po glavi stanovnika, neophodno je bolje korišćenje rada, i povećanjem zaposlenosti i povećanjem broja radnih sati u toku života.

Nedavni porast zaposlenosti u Evropi pratilo je smanjenje rasta produktivnosti po satu, dok je u SAD rast zaposlenosti praćen rastom produktivnosti po satu. Ako Evropa želi da poveća svoj životni standard, ona mora da ubrza rast zaposlenosti i produktivnosti preko čitavog niza reformskih politika, zajedno sa makroekonomskim okvirom koji podržava rast, potražnju i zaposlenost.

Nova Evropa 2007.

Kohezija treba da bude eksplicitan cilj politike EU-a u celoj jugoistočnoj Evropi. Programi SAPARD i ISPA treba da ostanu u upotrebi i posle 2006, a takođe bi trebalo uvesti programe za jačanje ljudskog kapitala u regionu

Preoblikovanjem ekonomske mape jugoistočne Evrope kroz uspešno proširenje Evropske unije, nekoliko zemalja Zapadnog Balkana dovedeno je u rizičan položaj da budu ostavljene na marginama nove i integrisane Evrope.

Grčka je 1998. godine bila jedini član Evropske unije među zemljama jugoistočne Evrope. Do 2007. Uniji će se verovatno pridružiti Rumunija, Bugarska i možda Hrvatska, dok će Makedonija i Turska verovatno biti uključene u pregovore o članstvu. Kao što pokazuje iskustvo poslednjih pridruživanja, status pravog kandidata donosi mnoge povlastice koje su nekada mediteranske zemlje dobile tek pošto su postale članovi. Najveći broj tih povlastica je ključan za potencijalne investitore: stabilno makroekonomsko okruženje, predvidljiv sistem propisa, očekivanje godišnjih poboljšanja u oblastima fiskalne i administrativne infrastrukture i pristup sve razvijenijim programima za pomoć.

S druge strane, u ovom trenutku uopšte nije verovatno da će bilo Srbija i Crna Gora, Albanija ili Bosna i Hercegovina sedeti za pregovaračkim stolom sa EU-om pre 2007. Neizvesno je da li će do tada uopšte biti ratifikovani sporazumi

o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Unije i ovih zemalja. Postoji opasnost da će, umesto da hvataju korak sa ostatkom kontinenta, ove zemlje još više zaostati za drugima, i da će se još više udaljiti od integracije kao cilja u okviru koga se nudi regionalna stabilizacija.

Alternativni scenario

Ovaj tekst zamišljen je kao predlog za raspravu o jednom alternativnom scenariju. Početna tačka tog novog evropskog pristupa je preispitivanje potreba Zapadnog Balkana, predstavljene u jednom preliminarnom radnom izveštaju predsedavajućeg EU-a, Grčke, za Solunski samit 2003:

“Kako se zemlje Zapadnog Balkana postepeno kreću od stabilizacije i obnove ka pridruživanju i održivom razvoju, politika uspostavljanja ekonomske i društvene kohezije i na nacionalnom i na regionalnom planu postaje sve značajnija, posebno kada se uzme u obzir veoma visok nivo nezaposlenosti u većini njih, kao i društvena i regionalna dimenzija etničkih problema sa kojima se ove zemlje suočavaju. Name-

ra je predsedavajuće Grčke da podstakne na razmišljanje o integrisanju takvog cilja kao što su *ekonomska i društvena kohezija* u postojeću politiku EU-a prema ovom regionu, kao i na razmišljanje o sredstvima i načinima, uključujući i finansijske, promovisanja kohezije kroz proces stabilizacije i pridruživanja.” (Ministarstvo spoljnih poslova Grčke, *Radni dokument: Prioriteti predsedavajućeg, Grčke, za zemlje Zapadnog Balkana*, www.eu2003.gr/en/articles).

Neophodno je istražiti moguće načine i sredstva na koja bi se ovakva politika oslanjala. Današnja BiH, Albanija i SCG suočavaju se sa izazovima i mogućnostima veoma različitim od onih od pre tri godine. Međutim, evropskoj politici još nedostaju instrumenti za hvatanje u koštac sa tim novim izazovima.

Postoji potreba za novim strategijama koje bi pokrenule strukturne reforme u celom regionu, što je od suštinskog značaja za preokretanje situacije koju karakterišu dve decenije dubokog ekonomskog nazadovanja. Evropska unija, preko Evropske komisije, treba da osnaži kapacitete za izvođenje ozbiljnih reformi, u koje spadaju smanjenje troškova javne uprave, uklanjanje nelikvidnih preduzeća i organizovanje nove obuke za radnike koji su nakon propasti starih industrijskih postrojenja ostali bez posla. Pri tom nema potrebe da se uvodi nešto sadržinski novo: sredstva koja se trenutno primenjuju u zemljama kandidatima – recimo Bugarskoj – već ukazuju na pravac koji politika Evropske unije treba da sledi.

Jedan od zahteva odnosi se na povećanje učinka evropske pomoći. U celom regionu, javna administracija, organizovana u skladu s autoritarnom razvojnom politikom “odozgodole”, treba da savlada nove tehnike podrške razvojnoj politici u uslovima tržišne privrede. Sve njih treba ohrabriti da mobilizuju sopstvene, ograničene javne resurse za podršku razvoju, da razviju moderne statističke sisteme kojima bi se rukovodili u svojoj politici, kao i da zasnuju nove partnerske odnose između nacionalnih, regionalnih i lokalnih vlada. To su upravo oni problemi zbog kojih je i zamišljena evropska pomoć regionalnom razvoju. Prethodnih decenija Evropska komisija radila je sa ekonomski perifernim regionima Unije, i kasnije sa zemljama kandidatima za prijem u EU, kako bi im pomogla da se izbore sa tim izazovima. Sredstva i tehnike koje je do sada razvila neposredno su primenljivi na zemlje Zapadnog Balkana.

Solunski samit u junu 2003. ponudio je mogućnost redefinisavanja prirode evropskog angažmana u zemljama Zapadnog Balkana. U tome nije otišao dalje, ali je ubrzao pozitivne korake koji su vodili nedavnom (pozitivnom) mišljenju Komisije o kandidaturi Hrvatske i prijavi Makedonije za članstvo.

Kohezija za Zapadni Balkan

U naredne dve godine evropska politika prema jugoistočnoj Evropi trebalo bi da bude merena sledećim testom uspešnosti:

1. Od 2007. godine nadalje svakoj zemlji jugoistočne Evrope sa kojom bude zaključen Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju treba da bude ponuđen status kandidata za EU, i svakoj od tih zemalja, nezavisno od toga da li ispunjava kriterije za započinjanje pregovora o punom članstvu, treba omogućiti neograničen pristup prepristupnim programima.

EU treba da jamči svim zemljama Zapadnog Balkana koje su potpisale SSP da će ih tretirati kao zvanične kandidate i da će im učiniti dostupnim sva prepristupna pomoćna sredstva. Ovo pitanje treba odvojiti od pitanja da li je neka zemlja već u poziciji da pregovara o punom članstvu, baš kao što je i učinjeno u slučaju Turske na Helsinškom samitu 1999.

2. Kohezija treba da bude eksplicitan cilj politike EU-a u celoj jugoistočnoj Evropi. Programi SAPARD i ISPA treba da ostanu u upotrebi i posle 2006, a takođe treba uvesti programe za jačanje ljudskog kapitala u regionu, koji bi bili zasnovani na ulaganjima EU-a u društvenu sferu.

To znači da se EU istinski obavezuje da spreči da ma koja od zemalja Zapadnog Balkana zaostane za razvojem šireg regiona i da im pomogne da dostignu nivo razvoja na kojem formalan pristup Evropskoj uniji postaje stvarna mogućnost. Kohezija nije cilj EU-a u okviru šire Evrope ili ostatka sveta, već specifičan aspekt njene integracije. Ona zahteva mnogo obuhvatnije uključivanje resursa i intenzivnije učesće evropskih institucija.

Zauzvrat, EU time dobija znatno veći uticaj na pokretanje stvarnih promena u regionu. To bi Uniji obezbedilo čvršću poziciju sa koje bi mogla da zahteva obavezujući odnos prema drugim stubovima njene politike: odgovornom vođenju fiskalne politike i otvorenom tržištu. Većina zemalja u regionu je već uspešno smanjila inflaciju. Neke i zvanično koriste evro, neke su uvele valutne odbore. Bilateralnim sporazumima o slobodnoj trgovini u celom regionu svake godine uklanja se sve više trgovinskih prepreka. Prihvatanjem uloge jemca kohezije na regionalnoj osnovi, EU sebi obezbeđuje jaku poziciju sa koje može da traži nastavak i usklađivanje gore opisanih nastojanja.

Radi efikasnijeg korišćenja budućih evropskih fondova, EU treba da otpočne sa primenom novih strategija pomoći, primenjujući iskustva kohezione politike stečena u drugim delovima Evrope, recimo ona koja se odnose na korišćenje domaćih resursa, jačanje kapaciteta domaće uprave i podsticanje stvaranja regionalnih razvojnih pristupa.

Komisija treba da ispita kako se iskustvo ulaganja u koheziju može primeniti na zemlje Zapadnog Balkana. Ispitivanje bi se, između ostalog, odnosilo na sufinansiranje, politiku uslovljavanja, planiranje regionalnog razvoja i saradnju Komisije i nacionalnih i regionalnih vlada.

3. Nivo pomoći i ulaganja u proširenje EU-a na jugoistočnu Evropu treba da bude dovoljan da obezbedi da se ne poveća raskorak između današnjih zemalja kandidata, kao što su Bugarska i Rumunija, i ostalih zemalja jugoistočne Evrope. Prepristupnu strategiju potrebno je adekvatno obuhvatiti finansijskim planovima za period 2007–2013. u celoj jugoistočnoj Evropi.

Nove strategije pomoći umesto mnogo više novca

Ozbiljno jemstvo postizanja kohezije na Zapadnom Balkanu odnosi se više na razvoj novih strategija pomoći nego na obezbeđivanje velikih novih finansijskih resursa. Jaz između Rumunije i Srbije, ili Bugarske i Makedonije, u pogledu resur-

sa predviđenih za period nakon 2004, nameće, međutim, neka očigledna pitanja, na primer pitanje poverenja u evropsko jemstvo.

Evropska unija je obećala da će u 2006. godini utrošiti 1,432 milijarde evra da pomogne Bugarskoj i Rumuniji da se pripreme za pridruživanje i uhvate korak sa ostatkom kontinenta. To iznosi 2,6 odsto kombinovanog BDP-a ovih dveju zemalja. Kako sada stoje stvari, EU namerava da utroši najviše 570 miliona evra za celokupnu pomoć zemljama Zapadnog Balkana, što iznosi tek nešto malo više od jedan odsto njihovog BDP-a.

Sužavanje jaza između novih članica EU-a, sadašnjih kandidata Bugarske i Rumunije, i zemalja Zapadnog Balkana ne bi Evropsku uniju obavezivalo na značajne nove resurse, posebno ako se postojeći bogati resursi posleratnih misija usmere u korist procesa evropeizacije, koji predvodi Komisija.

**INICIJATIVA ZA EVROPSKU STABILNOST (ESI)
BERLIN-BRISEL-SARAJEVO
PREPORUKE SA KONFERENCIJE
U VILTON PARKU, 10. JUNA 2004.**

Evropska unija je obećala da će u 2006. godini utrošiti 1,432 milijarde evra da pomogne Bugarskoj i Rumuniji da se pripreme za pridruživanje i uhvate korak sa ostatkom kontinenta. To iznosi 2,6 odsto kombinovanog BDP-a ovih dveju zemalja. Kako sada stoje stvari, Evropska unija s drugu stranu namerava da utroši najviše 570 miliona evra za celokupnu pomoć zemljama Zapadnog Balkana, što iznosi nešto malo više od jedan odsto njihovog BDP-a

Nagrada "Najevropljanin"

Nagrada "Najevropljanin", koju su zajednički ustanovili Evropska kuća Čukarica i Evropski pokret u Srbiji za uspešan rad na našoj bržoj i svestranjoj integraciji u Evropu, ove godine je uručena 19. novembra u Skupštini Beograda, a dobitnici su:

- **Boris Tadić**, predsednik Srbije, za oblast politike
- **Stojan Stamenković**, urednik "Mesečnih analiza i prognoza", za oblast ekonomije
- **Enver Muhović**, direktor "Ideje", za oblast preduzetništva
- **Živojin Đorđević**, direktor "Fresh & Co", za "najevropljanski projekat godine" ("Maline – najbolji sok na svetu").

Prvi dobitnici ovih plaketa (2000. godine) bili su Zoran Alimpić, tadašnji predsednik SO Čukarica, Živan Saramandić, operni prvak, i Predrag Koraksić Koraks, poznati karikaturista.

Nagradu su 2001. dobili Miroslav Labus, Nebojša Čović, potpredsednik republičke vlade zadužen za jug Srbije, Kosovo i Metohiju, kao i Marija Bogdanović, rektor Beogradskog univerziteta.

U 2002. "najevropljani" postali su Dragoljub Mićunović, tadašnji predsednik Savezne skupštine, Jovan Čirilov, kulturni stvaralac, kao i Božidar Đelić, tada ministar finansija u srpskoj vladi. Iste godine promovisana je i nova nagrada – Specijalno priznanje za najveći doprinos razvoju preduzetništva u našoj zemlji – dodeljena Jelici Minić, u to vreme pomoćniku ministra za inostrane poslove SCG.

Prošle godine plaketa za oblast politike dodeljena je (posthumno) Zoranu Đinđiću, za ekonomiju Vladimiru Gligorovu, za kulturu reditelju Goranu Markoviću, a za preduzetništvo Jasmini Knežević, osnivaču Belmedika.

Sprečavanje slobodne trgovine

Kad biramo da li ćemo stati na stranu nekoliko menadžera i dela zaposlenih u C-marketu ili ne, zapravo biramo između toga da li želimo da im osiguramo ekstrarente na naš račun, ili želimo veći izbor, niže cene i kvalitetnije proizvode na tržištu

PIŠE:
DR MIROSLAV
PROKOPIJEVIĆ

Možda će jednog dana pisci rubrika poput ove imati problema da nađu odgovarajuću temu. Za sada ih ne nedostaje, prvenstveno zato što srpske reforme ne samo da ne stoje, već više od godinu dana praktično nazaduju. Iz obilja primera gde se narušavaju neka pravila ili običaji koji postoje u EU-u, ovog puta sam se odlučio za slučaj C-market, pošto se na njemu ogleda koliki je u zemlji otpor slobodi trgovine. A sloboda trgovine, osim što je već odavno evropska tekovina, takođe i odlučujuće utiče na blagostanje pojedinaca u nekoj zemlji.

Za početak, zamislimo: ako bi u nekom mestu i okolini postojala samo jedna pekara, potrošači bi bili izloženi na milost i nemilost te pekare. Njeni proizvodi bi mogli biti lošeg kvaliteta, a cene visoke, i kupcima bi preostalo da biraju da li će kupovati takav hleb ili će ga eventualno praviti sami. Situacija se znatno menja kad se pojavi nova pekara kao konkurent. Obe će morati da pazе na kvalitet svojih proizvoda i na cene, bar toliko da ne budu mnogo gori nego kod konkurencije. Stvari će se još više promeniti sa svakom narednom pekarom koja bude otvorena: utakmica će postajati sve oštrija, proizvodi sve kvalitetniji, cene niže. Biće teže vlasnicima pekara, ali svi ostali će profitirati.

Sa velikim trgovinskim mrežama isto je kao sa pekarama. Ako samo jedna ili malo njih ima pristup tržištu, dodatno će profitirati, i to na račun potrošača. Ako pristup tržištu raznih trgovinskih mreža bude neograničen, mnoge će poslovati, biće im teško da se sve održe na tržištu, ali će potrošačima biti bolje jer će imati veću slobodu izbora, uz niže cene i bolji kvalitet.

Zato, kada se opredeljujemo da li ćemo stati na stranu nekoliko menadžera i dela zaposlenih u C-marketu ili ne, zapravo biramo između toga da li želimo da imamo slobodu izbora uz

niže cene i kvalitetnije proizvode ili da, umesto toga, nekolicini menadžera i zaposlenih osiguramo ekstrarente na naš račun. To je očigledan izbor između evropskog i neevropskog.

Izbor je tako jednostavan, mada čitava igra može izgledati neprozirno. Najpre smo gledali kako glavni menadžer godinama ne želi da potpiše prospekt preduzeća da bi akcijama C-market moglo da se trguje na berzi. Time je suspendovao vlasnička prava akcionara i sprečio promet akcijama, posle kojeg bi novi vlasnici mogli da požele da promene upravu firme. Čim menadžer ne želi da potpiše prospekt, time nam svima poručuje da sam sebe ne smatra sposobnim za posao koji radi. Ako on sam sebe smatra nesposobnim, niko drugi nema razloga da misli suprotno.

Dalje, nedavno je deo zaposlenih C-market demonstrirao pod prozorima Merkatora, firme koja se ponudila da kupi C-market za oko 50 miliona evra. Navodno – zato što “mrski stranci” hoće da kupe strateški važnu firmu kao što je C-market. Nesrećnim demonstrantima nije imao ko da kaže da trgovina ni u jednoj zemlji sveta nije strateška grana, ako takve grane uopšte i postoje, pa da usled toga nijedna trgovinska firma nema strateški značaj. Kao ni da strani kupac neće staviti C-market u džep i odneti ga, već će, naprotiv, uvećati vrednost te firme.

Kako protest nije uspeo da zaustavi proces prodaje, jer je Komisija za hartije od vrednosti rekla da će dati dozvolu za trgovinu akcijama i kada prospekt nije potpisan, menadžeri C-market su najavili formiranje konzorcijuma koji će dati svoju ponudu za kupovinu C-market. Trebalo je da to bude konzorcijum dobavljača. Štampa je pisala kako konzorcijum prvo ima petnaestak, potom tridesetak, i na kraju preko 60 članica. Kada je isteklo vreme za ponudu, konstatovano je da konzorcijum nema svoju ponudu. Mnogi su se pitali zašto. Razlog je očigledan: C-market već duguje svojim dobavljačima, i iluzija je da bi oni, umesto da povrate ono što im ova firma duguje, još jednom za nju platili.

Kada je i to propalo, krenula je nova igra. Sada je Trgovinski sud zabranio prodaju zbog navodne neregularnosti u registrovanju akcija. Da je to pravi razlog, moglo bi se trgovati ostalim akcijama koje su pravilno registrovane. Ili bi se propust u registraciji mogao otkloniti za nekoliko dana. Naravno, ništa od toga se ne čini, iz gluposti ili korupcije, a Sud samo treba da odloži prodaju C-market na što duže vreme.

U međuvremenu, akcionari C-market skupljaju se pred Vladom u dva suprotstavljena tabora – jedni žele da prodaju akcije, drugi ne žele. Trenutna situacija je takva da niko ne može da prodaje akcije, pa svoju preferenciju može da ostvari samo grupa koja navodno ionako ne želi da prodaje akcije. A izlaz je jednostavan: ravnotežno rešenje je da se dopusti prodaja akcija, jer će tada obe suprotstavljene grupe moći da zadovolje svoje interese. Oni koji žele prodaće akcije, oni drugi mogu da ih zadrže.

Situacija je, opet, ista kao u primeru sa pekarom. Ili će se naći put da se akcije slobodno prodaju, ili ćemo svi postati taoci neke mračne menadžerske grupe i potplaćenih (ili nekompetentnih) sudija i dela vlasti.

U krajnjoj liniji, manje je značajno ko će kupiti C-market, kada to jednom bude moguće. Sem nekolicine koji sprečavaju normalan tok događaja, radi sopstvene velike koristi, u interesu je svih građana Srbije da resursi prelaze iz manje sposobnih ruku u sposobnije i da na ovom tržištu bude što više različitih trgovinskih lanaca. Samo tako će kupci imati slobodu izbora, odličnu snabdevenost, niže cene i dobar kvalitet. Tako će i kapitalizacija tog segmenta tržišta biti obimnija, broj zaposlenih u grani veći, a menadžeri uspešniji. Država će, naravno, ubrati veću sumu za porez. Što je više trgovinskih lanaca, dakle, to bolje za sve nas, sem za same te firme. Nije u interesu trgovinskih lanaca koji već posluju na srpskom tržištu da dolaze novi, jer ulazak svakog sledećeg pojačava konkurenciju i smanjuje rente.

Prostora za nove konkurente, međutim, ima napretek, jer su marže postojećih trgovinskih lanaca još visoke, prevelik je broj zaposlenih, visok stepen potkradanja firme, relativno loša usluga, velika su dugovanja dobavljačima, ograničen asortiman robe... Zato su sem Merkatora i domaćih lanaca dobrodošli i ostali, bio to Plus, Kaufhof, Metro, Aldi ili neko drugi. Sloboda trgovine donosi blagostanje. Tržište će samo odrediti ko od njih ovde može da opstane, te nema potrebe da vlasti, domaći konkurenti ili ostali dežurni dušebrižnici o tome brinu. A ko ne misli tako, neka se ne žali što trgovina kod nas više liči na onu u “trećem svetu” nego na onu u ostatku Evrope.

Autor je direktor Centra za slobodno tržište

Hronologija evrobalkanskih integracija

OKTOBAR

23. oktobar – Na drugim parlamentarnim izborima na Kosovu najviše poslaničkih mesta u Skupštini Kosova dobio je Demokratski savez Kosova Ibrahima Rugove (47), drugoplasirana je Demokratska partija Kosova Hašima Tačija (30 mesta), a treća Alijansa za budućnost Ramuša Haradinaja (9). Manje od jednog procenta kosovskih Srba izašlo je na glasanje.

24. oktobar – Švajcarska je pristupila Šengenskom sporazumu, kao treća država van Evropske unije koja će primenjivati bespoški režim.

26. oktobar – Evropska komisija je uvođenjem “tarifnih kontingenata” ograničila dosadašnji bescarinski uvoz šećera iz zemalja Zapadnog Balkana u EU, a za SCG je utvrđena godišnja kvota bescarinskog izvoza od 150.000 tona.

27. oktobar – Nominovani predsednik Evropske komisije Žoze Manuel Barozo zatražio je da se odloži glasanje o timu komesara koji je on predložio, jer je po reakcijama poslanika postalo očigledno da Evropski parlament neće odobriti izbor nekoliko predloženih komesara.

29. oktobar – Šefovi 25 država i vlada zemalja članica Evropske unije potpisali su u Rimu “Ustav za Evropu”, prvi ustav u istoriji Unije.

NOVEMBAR

2. novembar – Skupština Crne Gore, posle šest dana rasprave, nije prihvatila predlog zakona o neposrednim izborima za Skupštinu SCG.

4. novembar – SAD su priznale Republiku Makedoniju pod tim imenom. EU i dalje koristi naziv “Bivša jugoslovenska republika Makedonija”.

7. novembar – Referendum o teritorijalnoj reorganizaciji Makedonije nije uspeo jer na njemu nije učestvovala najmanje polovina birača.

10. novembar – Makedonski predsednik Branko Crvenkovski i lideri političkih stranaka potpisali su u Ohridu Deklaraciju koja sadrži opredeljenja o strateškim ciljevima zemlje, pre svega o evroatlantskim integracijama.

11. novembar – Litvanski parlament ratifikovao je novi ustav Evropske unije i Litvanija je tako postala prva članica Unije koja je usvojila “Ustav za Evropu”.

14. novembar – Savet EU-a je zamrzao imovinu još 18 osoba iz BiH i Srbije, koji su optuženi za ratne zločine.

– Ministri spoljnih poslova država članica Jadranske povelje (Hrvatska, Makedonija

i Albanija) na hrvatskom ostrvu Brioni susreli su se sa šefovima diplomatija SCG i BiH i predstavnicima NATO-a, podržali ulazak SCG i BiH u Partnerstvo za mir i obećali veće učešće članica Povelje u misijama i operacijama NATO-a.

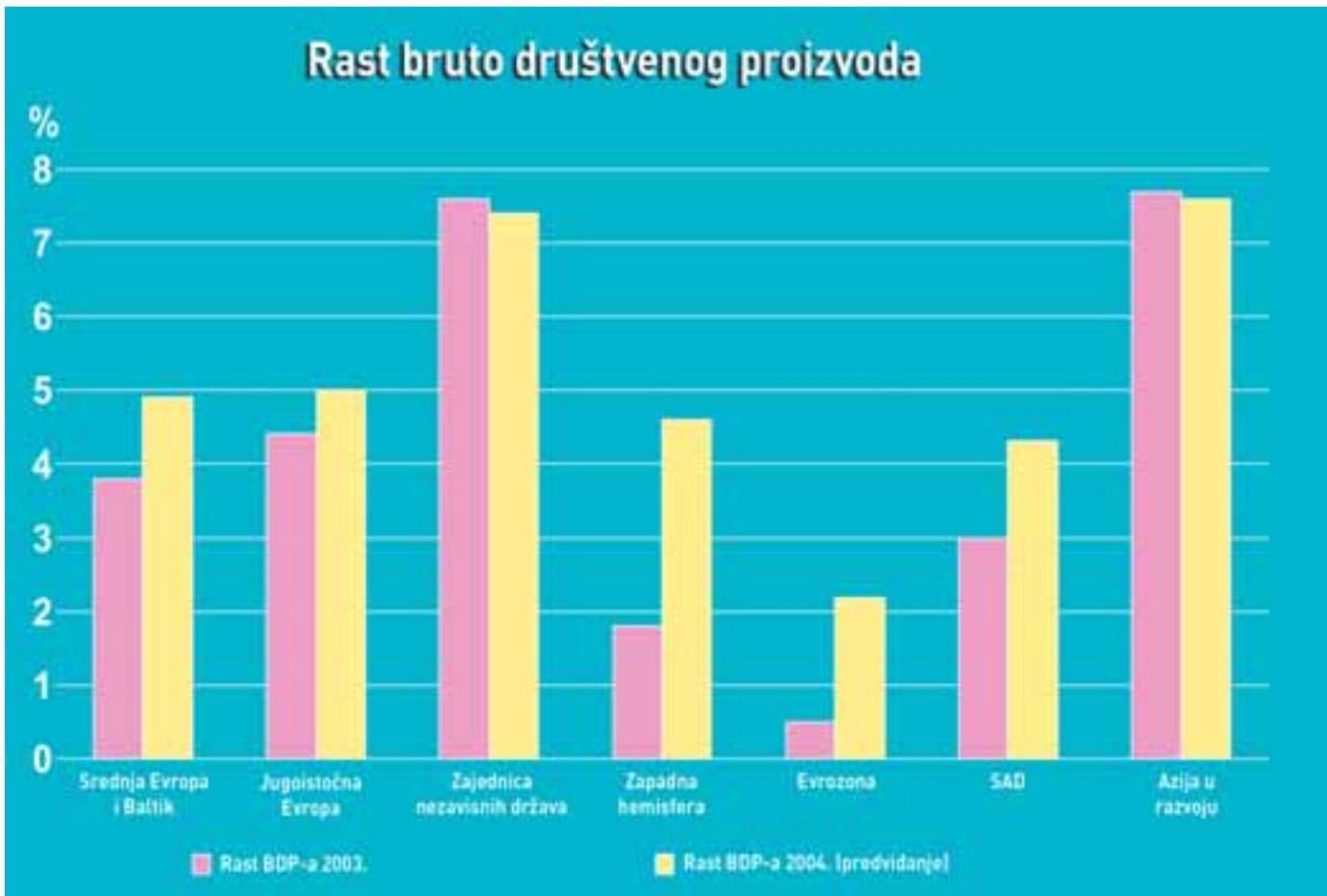
15. novembar – Premijer Hrvatske Ivo Sanader prilikom posete Beogradu razgovarao je sa premijerom Srbije Vojislavom Koštunicom i predsednikom SCG Svetozarom Marovićem. Potpisan je i bilateralni sporazum o zaštiti manjina.

– Premijer Makedonije Hari Kostov podneo je ostavku.

18. novembar – Sa 449 glasova za, 149 protiv i 82 uzdržana, Evropski parlament podržao je novi, izmenjeni sastav Evropske komisije, koja ima 25 članova, po jednog iz svake države članice.

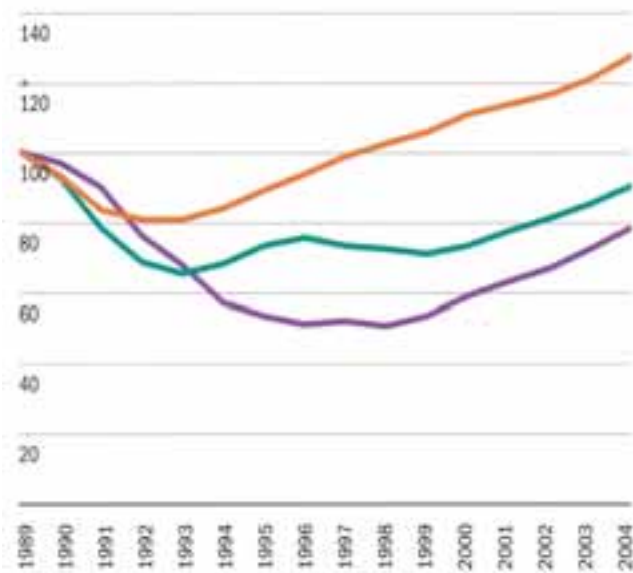
– Skupština SCG usvojila je Strategiju odbrane SCG i Zakon o prenošenju nadležnosti vojnog pravosuđa na civilne organe država članica. U tekstu Strategije odbrane navedeno je opredeljenje državne zajednice za članstvo u međunarodnim bezbednosnim strukturama, prvenstveno Partnerstvu za mir i NATO-u, ali uz napomenu da ulazak u potonji treba da bude zasnovan na “demokratskoj volji građana” – na referendumu.

Evropa u brojkama

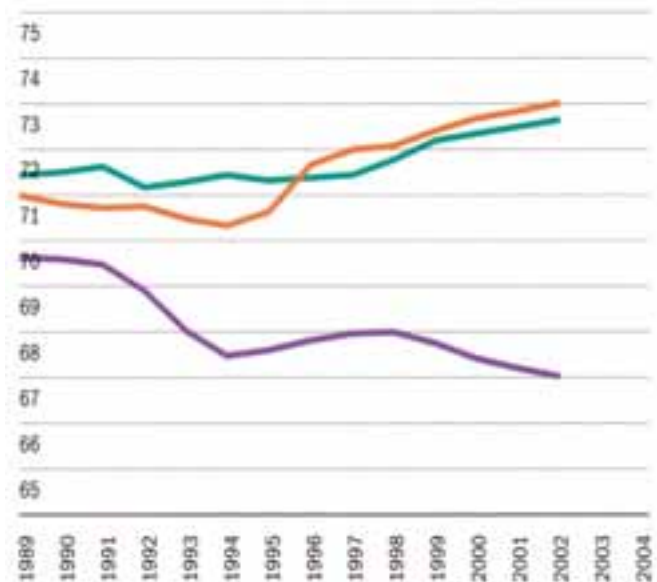
Proizvodnja

1989 = 100 %

Dužina života

U godinama

Srednja Evropa i Baltik

Jugoistočna Evropa

Zajednica nezavisnih država

Pojmovnik EU i evropskih integracija

Lisabonska strategija je opredeljenje za ambicioznu ekonomsku, socijalnu i ekološku obnovu Evropske unije. U martu 2000. godine Evropski savet je u Lisabonu prihvatio strategiju koja bi EU trebalo do kraja tekuće decenije da preobrazi u najdinamičniju i najkonkurentskiju privredu u svetu. Prema ovoj strategiji, snažnija ekonomija će stvarati nova radna mesta koja će, zajedno sa odgovarajućom socijalnom i ekološkom politikom, obezbediti održiv razvoj i "društvenu uključenost".

Kohezionu politiku Evropske unije je pomaganje siromašnijih regiona od strane bogatijih, kako bi se uravnotežili efekti dalje ekonomske integracije. To je druga po veličini stavka u budžetu EU-a (prva je zajednička poljoprivredna politika), jer se za nju izdvaja nešto više od trećine (35 odsto) budžeta. Regioni koji se mogu kvalifikovati za kohezione fondove treba da imaju manje od 75 odsto od proseka bruto društvenog proizvoda po glavi stanovnika u EU-u. Pre ovogodišnjeg proširenja glavni korisnici bili su: Grčka, Portugalija i Irska. Posle majskog (2004) proširenja, većina dobitnika pomoći je iz srednjoevropskih zemalja, ali će i dosadašnji korisnici nastaviti da dobijaju pomoć – doduše, sve manju svake godine – sve do 2013. godine. Polovinom jula 2004. godine Evropska komisija je odlučila da reformiše politiku kohezije u narednom budžetskom periodu (2007–2013), kada će za ove potrebe biti izdvojeno 336,3 milijarde evra u toku sedam godina, što će biti trećina ukupnih budžetskih troškova. Glavni ciljevi buduće kohezione politike biće: **konvergencija** (podrška rastu i otvaranju radnih mesta u najmanje razvijenim državama i regionima), **konkurencija i zaposlenost** (pomoć bogatijim državama članicama u vezi s ekonomskim i društvenim promenama, globalizacijom i prelaz u "društvo znanja") i **teritorijalna saradnja** (stimulisanje prekogranične saradnje, kako bi se pronašla zajednička rešenja za probleme gradskog, seoskog i obalskog razvoja, kao i za razvoj ekonomskih odnosa i povezivanje malih i srednjih preduzeća).

Evropa na mreži

Analiza i rasprava o ekonomiji Evropske unije ne manjka, pogotovo sada kada i u vodećim članicama škripi na sve strane. Mi vam ovog puta preporučujemo nešto iz te bogate ponude. O Lisabonskoj strategiji Evropske unije možete se obavestiti na adresi: http://www.europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/key/index_en.html.

Tu ćete naći sve dokumente iz poslednje četiri i po godine, otkad se Unija opredelila da "stigne i prestigne" Ameriku, i možda shvatiti zašto je, kako svi kažu, dijagnoza studija na ovu temu dobra, ali terapija nije, pa zato i nema dovoljno efikasnih rezultata. Evropska unija raspravlja na najvišem nivou na tu temu svakog proleća, a početkom ovog novembra je, povodom najnovijeg izveštaja koji je potpisao Vim Kok, Evropski savet doneo još jedan set odluka, sa preciznijim zadacima za sve organe Unije. Možda ovog puta uspe.

O opštim pitanjima ekonomske i monetarne unije najbolje pogledajte http://europa.eu.int/pol/emu/index_en.htm, a ako vas zanima budžet EU-a, idite na http://europa.eu.int/pol/financ/index_en.htm. Odlične ekonomske analize naći ćete na: http://europa.eu.int/comm/economy_finance/publications_en.htm, a mi vam preporučujemo "tematske publikacije" jer govore o: paktu o stabilnosti i rastu, konvergenciji, globalizaciji, proširenju Unije, održivom razvoju, strukturnim politikama, evru...

Ako vam trebaju statistički podaci, posetite Eurostat, agenciju EU-a koja se time bavi i nedavno je objavila "Statistički godišnjak EU za 2004. godinu". (http://epp.eurostat.ec.eu.int/portal/page?_pageid=1090,1137397&_dad=portal&_sñema=PORTAL)

Pošto pretpostavljamo da vas EU zanima najviše u vezi s nama i našim regionom, ponavljamo deo internet sajta EU-a o jugoistočnoj Evropi, gde osim zvaničnih dokumenata i drugih tekstova, ima i ekonomskih analiza: http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/. U sekciji "dokumenta" posebnu pažnju skrećemo na pouzdane uporedne studije tranzicije u zemljama Zapadnog Balkana. Prethodni izveštaj objavljen je početkom godine, a naredni će biti dostupan početkom decembra. Takođe na temu jugoistočne Evrope – ali s mnoštvom informacija i najava događaja – jeste i zajednički sajt Evropske komisije i Svetske banke: <http://www.seerecon.org/>.

Beogradski centar za evropske integracije (BeCEI) okuplja domaće i strane stručnjake koji se bave istraživanjima, obrazovanjem i izdavaštvom u oblasti političkih, bezbednosnih i ekonomskih reformi, neophodnih za evropske integracije naše zemlje.

e-mail: info@becei.org, **web:** <http://www.becei.org>

Kontakt: dr Jovan Teokarević, direktor

**Radna grupa za političko obrazovanje
AG Breitenbildung**

Fondacija "Friedrich Ebert" je institucija koja daje doprinos razvoju pluralizma, pravne države, socijalne pravde i nenasilnom rešavanju konflikata u državi i društvu. Transformacija društva i razvoj demokratije, unutrašnji i spoljni procesi integracije Srbije, pravne, ekonomske i socijalne reforme oblasti su delovanja beogradske kancelarije ove Fondacije.

e-mail: fes.bgd@fes.org.yu, **web:** www.fes.org.yu

Kontakt: Dr Heinrich Sassenfeld, koordinator projekta za Srbiju i Crnu Goru

Mesečnik "Evropski forum" je izdanje **Beogradskog centra za evropske integracije** i redovni je dodatak nedeljnika "Vreme".

Osnovale su ga u januaru 2003. godine tri nevladine organizacije: Pax Christi Holandija, BeCEI i Centar za razvoj Srbije.

Urednici: Aleksandra Mijalković i dr Jovan Teokarević

Adresa: Vitanovačka 23, 11000 Beograd, Srbija i Crna Gora

Tel/fax: 011-464-180, **e-mail:** info@becei.org, www.becei.org

Ovaj broj je objavljen u saradnji sa Fondacijom "Friedrich Ebert" i uz finansijsku pomoć Radne grupe za političko obrazovanje AG Breitenbildung

Štampa: Rotografika, Subotica